

МОДЕЛИ НА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ СЕМЕЙСТВОТО, ДЕТСКАТА ГРАДИНА И НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ

Светла Терзиева

Регионален инспекторат по образованието – Бургас

Семейството по определение е социална институция, за която са характерни определени социални норми, образци на поведение, права и задължения, санкции, регулиращи отношенията между съпрузите и родителите и децата.¹⁾ Според психолозите семейството е социална институция, основана на чувствата. Основната задача на семейството се състои в осигуряването на сигурност на своите членове, а също така и възпитание на децата. Семейството е първото и основно училище, в което детето се социализира – усвояват се езикът, обичаят, традициите. Чрез примера на родителите си и тяхното възпитание децата изграждат своята личност, формират своя характер и мироглед.

От педагогическа гледна точка семейството е малка група, първична социална общност с фундаментално значение за социализацията на подрастващо поколение (Андреев, 1987).

Взаимодействието между семейството и образователните институции – детска градина и училище, е естествено обусловен социален процес, подчинен на няколко основни цели – здраве, емоционално благополучие (комфорт), образование, възпитание и подготовка на детето за реализация в живота. В този ред на мисли в основата на процесите на взаимодействие стоят дейностите, свързани с информираността и сътрудничеството между отделните институции, които се осъществяват посредством различни модели.

В зависимост от потока на информация моделите на взаимодействие могат да бъдат определени като „монологичен“ и „диалогичен“.

При първия модел на взаимодействие е налице едностранно протичащ процес на информиране, като формално информацията се получава, без да се акцентира на съдържателната ѝ страна. Тук позицията на едната страна е да осведомява своевременно другата за потребности, изисквания, действия или предприети мерки с оглед адекватното развитие на детето в детската градина или в началното училище, а другата получава информацията, без да акцентира на нейната роля. Примери за подобно монологично информационно взаимодействие в детската градина се срещат по отношение незачитане

предпочитанията на децата към определен тип храна или стила и метода на общуване с детето, които са индивидуално оформени от неговото семейство. От друга страна – налице е неотчитане на правилата за работа в групата в детската градина или училището, съблюдаването на дневния режим, изпълнение на поставените задачи в съответствие с изискванията на образователните институции. Пример за това са традиционните родителски срещи, където учителите говорят, а родителите мълчат, не споделят мнение, а след това помежду си изразяват позиция на несъгласие с казаното на срещата.

При диалогичния информационен модел е налице приложението на индивидуалния и диференциран подход от страна на педагозите при работа с всяко дете, респективно с неговото семейство, изразяващ се в демонстриране на добронамереност и толерантност по отношение на заявени от страна на родителите проблеми или изисквания спрямо детската градина и началното училище. Вследствие на диалогичното информационно взаимодействие семейният стил на общуване също се променя от гледна точка на етикета на общуване в детската градина или началното училище. С цел безболезнено преодоляване на възникналата „криза“ на общуване учители и деца възприемат обръщения към конкретния обучаващ се индивид, близки до тези, които се използват в семейството му.

Добрата двустранна комуникация между педагог и дете и между педагог и родител е фундаментът за изграждане на доверие относно предприетите действия от страна на възрастните, свързани със здравето и развитието на детето, и допринася за развитие на възможностите на малкия индивид да се справи с трудности, произтичащи от спазването на режима в детската градина и в общуването с връстниците си. Диалогичността води до оказване на съдействие от страна на родители и учители при разрешаване на проблем или при организиране на събития, важни за формирането и израстването на личността в детския колектив. Добра практика в това отношение са фиксираните дни за професионална консултация, задължителна в детската градина и началното училище. Опитът за такъв вид комуникация визира един немаловажен проблем – много малко родители отделят време за това. Размяната на информация често се извършва в коридорите, преди заниманията или учебните часове. Тя е неефективна, защото учителят в момента работи с групата или с учениците от паралелката и не може да отдели необходимото време, нито да постави акцент върху предварително фиксирания от него проблем или въпрос за обсъждане или разрешаване.

Реализирането на диалогичното информационно взаимодействие между семейството и детската градина се изследва на различни нива – психологически, педагогически, нормативни. В настоящата статия ще посочим примери за такова взаимодействие, които се явяват добри практики и са ценни и полезни в работата на всеки педагог.

Семейството, детската градина и началното училище, респективно родителите и учителите, следва да имат постоянна връзка и да подават своевременно информация за здравословното състояние на детето, неговите предпочитания, навици, интереси, които, макар да са динамична величина, следва да са познаваем обект от всички институции.

Формите на педагогическо взаимодействие, които имат информативен характер – съобщения, бюлетини, консултации, отчети и родителски срещи, следва да са систематично представяни пред родителите – ежеседмични, ежемесечни, на учебни срокове, а при възникнала неяснота от страна на дадено семейство да бъдат обсъждани в посочено и удобно за двете страни време и място, предварително фиксирано за цялата учебна година. Всяка детска градина и всяко училище има приет от педагогическия съвет целогодишен график за консултации – определени дати, времетраене и място на провеждане, който се утвърждава от директора и се предоставя на вниманието на родителската общественост.

На родителите могат да бъдат изпращани индивидуални писма, описващи постиженията на децата/учениците. Подобна дейност изисква много време от учителя, но понякога информацията остарява, докато достигне до адресата. В случая на помощ идват информационно-комуникационни технологии, като актуалните данни за развитието на детето/ученика могат да се предоставят по електронна поща до родителите.

Родителите могат да използват формата читателски дневник на семейството, в който да описват читателските предпочитания на членовете на семейството си.

По целесъобразност или при заявено желание от двете страни могат да се осъществят посещения от учителя в семейството още преди постъпване на детето в детската градина или в I клас с цел запознаване със средата, в която то живее, а по време на учебната година да се съставя портфолио на всяко дете от детската градина или на всеки ученик от начален етап, което да се предоставя на родителите целогодишно при поискване, а след края на пребиваване на детето/ученика в детската образователна институция да се предаде на семейството за съхранение (Терзиева, 2011).

От гледна точка на прилагане на действия, чрез които се реализират образователни, възпитателни и развиващи цели, моделите на взаимодействие могат да бъдат определени като „пасивен“ и „активен“. За първия модел е характерно, че само едната страна – обикновено детската градина или началното училище, поставя изисквания към дейността на детето/ученика, а родителите приемат формално и безкритично тези изисквания, като могат да ги изпълнят, но и да не ги изпълнят. Налице е явно нежелание от страна на семейството да бъде занимавано с възникнали в детската градина или училището проблеми, защото според него само на образователната институция е вменено да решава

казусите и да отговаря за успешната социализация и развитие на детето им в дългосрочен план.

За активния модел на взаимодействие е характерно, че ролята на семейството в детската градина и началното училище нараства от гледна точка на очакванията на обществото да се засили сътрудничеството между двете институции, което да доведе до синергетичен ефект, т.е. резултатът от взаимодействието между тях да е повече от обикновена механична сума, който да води до създаване на такава среда, която е най-благоприятна за стимулиране и насочване на индивидуалното и социалното развитие; среда, която е нормална за радостен, щастлив и обогатяващ детето, родителите и учителите живот (Попкочев, 2011). Практиката показва, че когато планът за възпитателната работа е обсъден с родителския актив на групата в детската градина и е приет на родителска среща, отговорността и интересът на семейството нарастват. Подобна форма на обсъждане на бъдещите съвместни чествания на празници с участието на родителите, която се провежда на първата родителско-учителска среща в началното училище, също има своя положителен ефект, защото се заявяват и се следи за изпълнението на конкретните ангажменти от страна на училището и на родителската общност.

Промените в нагласите и очакванията на семейството при встъпването на детето в детската градина, а особено в училище, са продиктувани от факта, че в началните класове вече започва да се оформя моделът на успешно реализиращата се млада личност, покриваща образователни стандарти, конкурентоспособна, подготвяща се за реализация в обществения живот. В създадените условия на обучение настъпва разслояване на учениците според възможностите им на няколко групи и у определени родители се наславя усещането, че детето им не е сред „най-добрите“, не е „предпочитано“ или е „недооценено“, което води до отдръпване от страна на семейството от взаимодействието „родител–ученик–учител“. Робува се на остарели схващания, че учителят е единственият верен измерител на способностите на децата в начален етап. Съществува и точно обратната теза – налице са родители, които не признават, не се съгласяват, че учителят оценява заслужено тяхното дете, което често води до конфликти и вземане на решения, които не са в полза на ученика. Налице е и друг тип поведение – родители, които са индиферентни към проблемите на собственото си дете-ученик и към училищния живот като цяло, като са прехвърлили отговорността за образованието и възпитанието на детето си изцяло на друга институция – училището, очаквайки от него да разреши всички възникващи проблеми и да осигури условия за развитието и изживянето на способностите на ученика им. Подобни проблемни групи семейства съществуват във всяко българско училище. Предизвикателството на училището като образователно-възпитателна институция е в рамките на правомощията си, които са нормативно определени, да осигури условия за извършване на промяна на негативните нагласи на родите-

лите и да ги превърне в активна страна в процеса на обучение и възпитание на учениците от началните класове.

Разрешаването на възникналия проблем следва да се търси по линия на приемствеността по отношение на активното взаимодействие между семейството и детската градина и семейството и началното училище, от една страна, а от друга страна – чрез осъвременяване на формите и методите на сътрудничество между двете общности – родителска и учителска.

За нуждите на изложението ще се придържаме и изразим принципно съгласие с методите на сътрудничество, които според Р. Захариева²⁾ могат да бъдат: за индивидуална работа с родителя, за групова работа с родителя и комбинация от методи.

Под методи за индивидуална работа авторката посочва разговор, педагогическа консултация, размяна на писмени бележки, размяна на електронни бележки.

Под групови методи се има предвид интерактивни методи – презентации, разрешаване на казуси, дискусии, а на второ място – групи за подкрепа в училището, по интереси и др., които могат да бъдат неформални и формални, от които първите имат за цел споделяне на опит, а вторите – за подкрепа на родителите и за изграждане на родителски умения за справяне с възникнали казуси. Ще споделим опита на начални учители и предучилищни педагози от няколко училища и детски градини в Бургас – НБУ „М. Лъкатник“, ОУ „П. Р. Славейков“, СОУ „П. Росен“, ОУ „Н. Геров“ и ЦДГ 10 „Слънце“, интерпретиращи и обогатяващи откъм техники и съдържание методите на сътрудничество, като ги прилагат в комбинация и под различна форма. Тук ще се спрем само на някои от тях, които биха представлявали интерес за професионалната аудитория.

Методи на индивидуална работа: провеждане на индивидуални срещи за обсъждане на възникнал казус между „учител-родител“, „учител-родител-ученик“, „учител-родител-психолог“, „родител-психолог/педагогически съветник“.

Методи на групова работа: участие на родители в провеждането на часа на класа по предварително зададена тема; открити уроци за родители чрез приложение на интерактивни техники на работа; минисрещи по определен проблем с определена група родители и ученици; запознаване с професиите на някои родители и посещение на работното им място; изготвяне на писма до родителите под надслов: „На родителите – с благодарност“; съвместно изготвяне на презентации по избор от деца и техните родители и представянето им пред учениците от паралелката; провеждане на родителско-учителски срещи по теми, инициирани от родителите; включване на родители в празници на паралелката, випуска и училището; включване на родителите в организирането и провеждането на извънкласни и извънучилищни мероприятия – благотворителни инициативи, екскурзии, летни лагери, „Лятна академия“, техника „Родители в ролята на учители“ и др. (Терзиева, 2011).

Интерактивни техники: „Ръка за помощ“ – за да се разкрие, че за изпълнението на която и да е дейност е необходима всяка протегната ръка; участие на родителите в провеждане на „Утринна среща“ от програмата „Стъпка по стъпка“; изграждане „Клуб на родителя“ – споделяне на опит, обсъждане на техники и придобиване на опит от родителите за разрешаване на възникнали проблеми; родители обучават родители; учители подпомагат родители; родители съдействат на учителите при разрешаването на конфликти с ученици и др.; сайт на училището и сайт на паралелката, в които има рубрики за родителите и възможност за комуникация в реално време; електронно училище с възможност за реална комуникация между учители и родители; ползване на услугите на Microsoft Life@edu, където има възможност за споделяне на документи, работа и споделяне в групи, комуникация в реално време и др. (Терзиева, 2011).

В резултат на прилагането на формите и методите за сътрудничество е налице промяна в контактите между семейството, детската градина и началното училище – те вече са не просто формални, а съдържателни. Създадено е доверие в институцията, грижеща се за образованието и възпитанието на децата. Споделя се отговорността за успехите и неуспехите на учениците от учителите и родителите, в резултат на което образованието и възпитанието на учениците вече не е анонимен процес, а има свое лице и адресат.

БЕЛЕЖКИ

1. <http://bg.wikipedia.org>
2. <http://www.authorstream.com>

ЛИТЕРАТУРА

- Андреев, М. (1987). *Дидактика*. София: Народна просвета.
- Попковчев, Тр. (2011). Сътрудничество семейство-училище и качество на образованието. В: *Сътрудничество за качествено образование*. Враца: БГ–Принт.
- Терзиева, Св. (2011). Сътрудничеството между родителите и училището – основа за успеха на образователно-възпитателния процес в началното училище. В: *Сътрудничество за качествено образование*. Враца: БГ – Принт.

Svetla Terzieva

✉ Primary Education Senior Expert
Regional Inspectorate of Education – Burgas
150 Gladston Str.
8000 Burgas, Bulgaria
Tel: +359 879006104
e-mail: terzieva_rio@abv.bg